

Bolond vagy zseni?

Téka

Ormos Mária: *Hitler.*

A T-Twins, 1994.

Második, változatlan utannyomás.

A modern kor kutatója számára elsősorban információk, források bősége és ezek feldolgozottságának szintje jelent problémát. A hírközlés, az adminisztráció és a bürokrácia fejlődésével együtt járt a rendelkezésre álló adatok mennyiségének ugrásszerű növekedése. A történész feladatköre így a szelektálásra, és a felgyülemlett anyagok megrostálására is kiterjed. Mindezt úgy kell elvégeznie, hogy ezáltal az események életszerűsége, a történeti folyamatok és személyiségek problematikus oldalai, az alternatívák lehetőség szerint ne sérüljenek meg. Nincs bosszantóbb annál, mint amikor a múlt a jelenen keresztül szükségszerűen menetel a csodálatos jövő felé.

Ormos Mária ebben a művében is a többtényezős, árnyalt ábrázolásokhoz kívánt csatlakozni. Főszereplője nem egy minduntalan földön fetregő buta vadállat, akinek a sors kezdetben mindent megadott, hogy azután mindent megtagadjon tőle. Az elemzés pontosan követi személyiségének fejlődését és torzulásait, miközben felvillantja a háttér, Németország, és a világpolitika legfontosabb eseményeit is. Hangja tárgyilagos, stílusa kifogástalan. Csak indokolt esetben használ idegen szavakat, ami a szerző Nácizmus, fasizmus című kötetében még helyenként nem volt így. Az igazi tudásra jellemző módon nem akar minden problémát megoldani, lezárni, ennek ellenére a tisztázatlan kérdéseket is pontosan körüljárja. Nem retten vissza attól sem, hogy korábbi álláspontját – ha ezt újabb kutatási eredményei szükségessé teszik – módosítsa. Forrásait kritikusan, a

hermeneutika szabályainak megfelelően kezeli.

Adolf Hitler 1889. április 20-án született az osztrák Braunauban, egy olyan korban, amikor az európaiak többsége még hitt a megállíthatatlan fejlődésben. Noha gyermekkorában számos kudarc érte, különösen az oktatás területén, családi körülményeit nehéz lenne későbbi pályafutása meghatározó elemének tekinteni. A bécsi akadémia helyett így alkalmi munkákat vállalt, képeslapokat, kisebb képeket festett. A Monarchiában fenyegető hadkötelezettség elől Münchenbe szökött, amelynek levegője szinte megigézte (végre egy német város), hogy azután önkéntes világháborús szolgálatát egy pomerániai katonakórházban fejezze be. A háborús vereség sokkját követően nem zárható ki, hogy egy rövid ideig a szociáldemokráciához húzott, de hamarosan egész más irányba tájékozódott. 1919-ben belépett egy kicsi, jelentéktelen pártba. Az 1920-tól kezdve Nemzetszocialista Német Munkaspárt névre hallgató alakulat néhány év alatt jelentősen megváltozott. Hitler, aki egyelőre még csak kevesek számára ismeretes céljai elérése érdekében, a párton belül sem volt hajlandó senkivel sem osztozni a hatalomban, kiváló szervezőnek, zseniális szónoknak és jó taktikusnak bizonyult. Felismerte a tömegek politikai jelentőségét, és megnyerésük érdekében igyekezett minden modern, korábban többnyire a baloldal által használt módszert bevetni.

A sörpuccs mégis óriási kudarcot jelentett. Hitler egyik zseniális tulajdonsága azonban – ideologikus beállítottságánál fogva – éppen e tények átértelmezésében rejlett. Abban, hogy e kudarcokat is sikerként tudta feltüntetni és elfogadtatni. Abban, hogy környezetében mindig megtalálta a

felelősöket a sikertelenségekért. Így lett bűnbak a zsidó, a bolsevik, a néger, az ázsiai, a liberális, a kozmopolita, a plutokrata, a hadsereg, sőt maga a német nép is, amely az 1940-es évek elején már nem érdemelte meg zseniális vezetőjét... Közismert, hogy a „Mein Kampf” viszonylag pontos képet nyújt szerzője törekvéseiről. A történelem fajok harca, amelyben a népek között hierarchia dönt, faji alapú antiszemitizmus, agresszív külpolitika: a program néhány jellemző vonása.

1925 után már profi politikusként szervezi újjá pártját. A gazdasági válság, a hatalom megszerzése érdekében minden modern eszközzel rendelkező tömegpárt és Hitler személyes kvalitásai néhány hónap leforgása alatt gyökeresen átalakították a német politikai erőviszonyokat. Annak ellenére nem volt ellenfele, hogy 1931-ben már a jobboldallal való összefogás sem volt ínyére. A felelős politikai tényezők kancellári kinevezését követően még reménykedtek, de hamarosan a partvonalra (vagy attól is messze) kerültek. Hitler bárhol is tevékenykedett, a gyárak és a földek helyett az embereket akarta államosítani. Ahol hatalomra jutott: pártjában, Németországban, Európában, ott tömeggyilkosságok kísérték útját. Minden látszólag pontosan működött, noha a „fej”, a diktátor rendszertelenül dolgozott, az államigazgatási hatáskörök tisztázatlanok voltak, 1938 után nem volt kormányülés, és így a nagy háborút egy gyorsan öregedő, remegő kezű, vegetáriánus ember irányította, szinte csillapíthatatlan vágyat táplálva a „sikerek” és az édességek iránt. Igen értékesek a mű azon megállapításai, amelyek az olaszországi illetve a sztálini rendszerrel kapcsolatos hitleri nézeteket ismertetik.

Helyzeénél fogva Hitler ásta meg a rendszer sírját is. Senkit sem túrt meg maga körül felelős pozícióban, aki képes volt önálló gondolkodásra. Ez pedig előbb-utóbb éreztette hatását a külpolitikától a

gazdaságpolitikán át egészen a hadseregig. 1942 őszére ez a folyamat már a hadseregben is befejeződött. A Franciaország elleni háború során még ötleteivel pozitív befolyást gyakorolt a németek szempontjából a hadieseményekre. Ezt követően azonban a minden talpalatnyi föld védelmének primitív koncepciójával, az erők szétforgácsolásával maga is hozzájárult a vereséghez. Mikor 1945. április 30-án meghalt, a világtörténelem egyik legzseniálisabb és leggátlástalanabb bűnözője esett le a huszadik század színpadáról. Személyiségének negatív vonásai: a gyűlölet, az erőszakra való hajlandóság, a gátlástalanság, a hazugság, a manipuláció stb. rendszerében hatványozottan kaptak helyet. Ha érdekei megkívták, gondolkozás nélkül összefogott az ázsiaiakkal vagy a bolsevikokkal. Mosolygós társasági embernek akarta láttatni magát, noha egyedül volt. Míg propagandagépezete népszerűségéről harsogott, addig élete vége felé egyre több merényletet kíséreltek meg ellene. Olyan pótolhatatlan, mindenhez értő vezető volt, aki a linzi reáliskolában annak idején nem tudta befejezni tanulmányait. Zseniálisan képviselt egy atavisztikus koncepciót (a földfoglalást), amelyhez embermilliók kiirtásán keresztül akart eljutni.

Ormos Mária Hitler életrajzában sikeresen valósította meg a maga elé tűzött feladatokat. Árnyalt, ugyanakkor az előképzettséggel nem rendelkezők számára is jól kivehető képet rajzolt a XX. századi történelem egyik legvitatottabb szerplőjéről. Anyagát mindvégig biztosan kezelve nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy Magyarországon is egy, a történelmi valóságnak megfelelő Hitler-kép alakuljon ki az oktatásban és a köztudatban. Manapság, amikor hazánkban is nő az érdeklődés a történelmi kérdések és események iránt, őszinte örömünkre szolgál, hogy a hozzáértők is hallatják hangjukat.

Zakar Péter